

Muskauer Park / Park Mużakowski (2004)

Park Mużakowski to rozległy park krajobrazowy założony w latach 1815–1844 przez księcia von Pückler-Muskau, harmonijnie wpisujący się w dolinę Nysy Łużyckiej, która stanowi obecnie granicę państwową pomiędzy Polską a Republiką Federalnych Niemiec. Park o wysoce estetycznej kompozycji harmonijnie wpisuje się w naturalne ukształtowanie doliny rzeki, której istotą jest powiązanie widokowe centrum rezydencji i Nowego Zamku z szeregiem topograficznych „punktów kulminacyjnych”. Jest to przykład krajobrazu wykreowanego przez człowieka, w którym w mistrzowski sposób zostały wykorzystane walory przyrodnicze miejsca.

Kryteria: (i), (iv)

dobro transgraniczne (Niemcy / Polska)

Muskauer Park/Park Mużakowski is an extensive landscape initially developed between 1815 and 1844 by Prince Hermann von Pückler-Muskau, harmoniously set in the river valley of the Lusatian Neisse, which is currently the state border between Poland and Germany. The park, whose composition is of the highest aesthetic quality, blends fluidly with the naturally-formed river valley. Its essence lies in the visual relationship between the central residence, the New Castle, and a series of topographical focal points. It is an example of a cultural landscape created by man, in which the site's natural attributes have been harnessed with the utmost skill.

Criteria: (i), (iv)

transboundary property (Germany / Poland)

Widok spod Kamienia Pücklera we wschodniej części parku na Nysę Łużycką i park po stronie zachodniej. Fot. P. Ostrowski

View from the Pückler's Stone in the eastern part of the park to the Lusatian Neisse River and the western side of the park. Photo by P. Ostrowski

Muskauer Park / Park Mużakowski – konserwacja i reintegracja

Pośród obiektów z terenu Polski znajdujących się na Liście światowego dziedzictwa UNESCO, Park Mużakowski jest pod wieloma względami szczególny. Mimo peryferyjnego, transgranicznego położenia, jak i specyfiki obiektu jako zabytkowego ogrodu, ranga

Muskauer Park – conservation and reintegration

In many ways the Muskauer Park is a unique property among sites in Poland included on the UNESCO World Heritage List. The site has been steadily gaining in importance and prestige defying its peripheral transboundary location and its peculiarity as a historic

Widok Cygana – ze wschodniego brzegu na Nysę Łużycką.
Fot. P. Kobek

The Gypsy' View – from the eastern shore to the Lusatian Neisse River. Photo by P. Kobek

tego zabytku wciąż wzrasta. Dzieje się to zapewne za sprawą wyjątkowości losów Parku Mużakowskiego wplecionych w dramatyczną historię i współczesność Europy, a także będącej fenomenem w skali europejskiej bilateralnej współpracy konserwatorskiej.

Park założony w 1. połowie XIX wieku jest dziełem właściciela lokalnych dóbr, księcia Hermanna von Pückler-Muskau, wybitnej postaci niemieckiego romantyzmu. Park stanowi wyraz nieskrępowanej wyobraźni księcia i realizację jego życiowej pasji – kreację własnego wizerunku, której twórca nadał postać wyimaginowanego krajobrazu, rozpościerającego się na przeszło 700 ha, po obu stronach Nysy Łużyckiej.

Zarówno w polskich, jak i europejskich ogrodach trudno szukać rozwiązań o tak wielkim rozmachu – rozległych przestrzeni łąk, połączonych w rozbudowane systemy wewnątrz parkowych, przekraczających setki metrów powiązań widokowych, przemyślanej gry światła i cienia, skutecznie osiągniętych złudzeń, wyrafinowania w prowadzeniu dróg i kompozycjach roślinnych, wyjątkowego wycucia przestrzeni, a przede wszystkim współbrzmienia treści i formy – niezwykle

garden. Undoubtedly, the site owes much of its rising popularity to its extraordinary history that is closely linked with both Europe's dramatic past and more recent developments, as well as with bilateral conservation efforts, themselves a veritable phenomenon on a European scale.

Dating back to the first half of the 19th century, the Muskauer Park was founded by Prince Hermann von Pückler-Muskau, the owner of the local estates and a distinguished figure of German Romanticism. The park is an expression of his unreserved imagination and a result of his life's passion for creating his own image, which the creator materialised as imaginary scenery covering more than 700 hectares on both sides of the Lusatian Neisse.

It would be hard to find, whether in Poland or elsewhere in Europe, solutions quite matching the scale and grandeur of this park: its expansive meadows interconnected as complex systems of the park's open areas, connected vistas extending for more than several hundred metres, carefully designed plays of light and shadow, successfully created illusions, sophistication in setting the course of the alleys, refined compositions of plants, the exceptional sense of space, and, above all, the consonance between the form and the contents – all forming a highly coherent and multi-layered synthesis of all the elements of that fascinating

konsekwentnie i wielopłaszczyznowo przeprowadzonej syntezy wszystkich elementów tworzących dzieło ogrodowe. Właściwie to nie tyle ogród, co zaprojektowany w najdrobniejszych detalach krajobraz.

Tymczasem, kiedy w 1945 roku ustanowiono nowy ład polityczny w Europie, wydawało się, że historia wyznaczy kres istnienia tego wybitnego obiektu. W dziejach parku rozpoczął się nowy, trudny okres – czas utraty spójności. Nysa Łużycka – do tej pory osnowa wielkoprzestrzennej kompozycji krajobrazowej – stała się granicą międzypaństwową pomiędzy Niemiecką Republiką Demokratyczną a Polską Rzeczpospolitą Ludową.

Losy rozdzielonych nią części parku potoczyły się w różnych kierunkach. Dość szybko uporządkowana część zachodnia mimo zrujnowanego i wypalonego pałacu mogła funkcjonować samodzielnie. Utrata łączności między obiema częściami – zarówno tej funkcjonalnej, jak i przestrzennej, rozpad zaprojektowanego jako przemyślana całość organizmu dla wschodniej, polskiej części parku – była jednak rzeczywistym dramatem. Nowa sytuacja prawno-własnościowa (przekazanie parku w opiekę Lasom Państwowym) sprawiła, że zamiast naturalistycznej kompozycji, zawierającej nieliczne tylko obiekty architektoniczne,

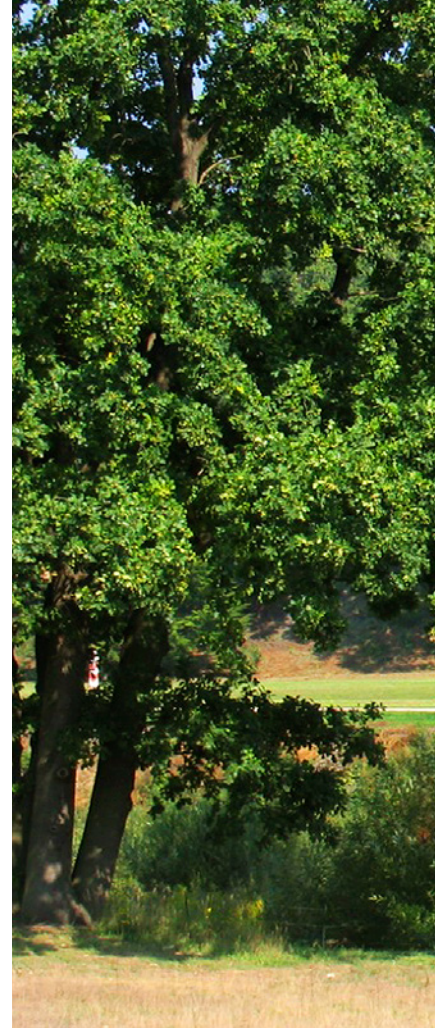

Most Książęcy. Fot. P. Kobek

The Prince's Bridge. Photo by P. Kobek

Park Zamkowy z lotu ptaka (zachodnia strona parku). Fot. Foto-VIDEO B.Z. Chojęta

Aerial view of the Castle Park (western side of the park). Photo by Foto-VIDEO B.Z. Chojęta

garden. Indeed, a synthesis of more than a garden, of meticulously designed scenery.

Meanwhile, when the new political order was established in Europe in 1945, it seemed that history would put an end to the existence of this extraordinary area. A new, difficult period began in the history of the park – one when the site was losing its coherence. The Lusatian Neisse River, which had previously been a winding feature crossing the large-scale landscape composition, became the state border between the German Democratic Republic and the Polish People's Republic.

The history of the two parts of the park went in two different directions. Aside from the ruined and burnt palace, the western part, which was put into order quite quickly, was able to function autonomously. However, the loss of the interconnection between the two parts – both in functional and spatial terms, the disintegration of the organism, which had been designed as a well thought-out whole, was a true drama for the eastern part. The new legal status and owner – handing the park over to the Polish State Forest Administration, caused the concept of the naturalist composition, with only a few architectural features, to become, over time, less and less recognisable. The clarity of the tracks and the layout of the park features were being gradually lost, with the spatial interactions and the meticulously landscaped scenery slowly dis-

z biegiem lat stawał się coraz mniej rozpoznawalny. Zacierala się czytelność dróg, struktura wnętrz parkowych, zanikały wzajemne relacje przestrzenne i pieczołowicie zaprojektowane scenerie. Podobnie jak i wszelkie związki z dziedzictwem żyjących tu niegdyś społeczności. Dla nowych mieszkańców przybyłych w ramach przymusowych przesiedleń ze wschodnich ziem Rzeczypospolitej park pozostawał anonimowy.

Kiedy na początku lat 80. XX wieku wydawało się, że losy zabytku są przesądzone, podobnie jak i jako ostateczny jawił się powojenny podział Europy – nastąpił przełom. Zainteresowanie parkiem niemieckich środowisk konserwatorskich sprawiło, że na przełomie lat 80. i 90. w atmosferze pojednania i budowania poczucia wspólnoty rozpoczęto bezprecedensową w skali europejskiej współpracę konserwatorską na rzecz ochrony i rewitalizacji Parku Mużakowskiego.

W 1993 roku powołana przez rząd Saksonii Fundacja „Fürst-Pückler-Park Bad Muskau” wzięła sprawy odtwarzania historycznej kompozycji niemieckiej części parku w swoje ręce. W tym samym czasie zarządzanie polską częścią powierzono Zarządowi Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych (dzisiaj Narodowy Instytut Dziedzictwa), działającemu z upoważnienia Ministerstwa Kultury i Sztuki. Od podstaw rozpoczęło się organizowanie miejscowej placówki polskiego zarządcy.

appearing. The links between the heritage and the community who had lived here, were vanishing too. The park remained anonymous for the newcomers who settled here as a result of forced displacements from the eastern territories of the pre-war Republic of Poland.

When it appeared that the fate of the site was sealed in the early 1980s, in a similar manner to the post-war division of Europe which also seemed permanent, there came a turning point. As a result of the interest in the park by German restorers, at the turn of the 1990s, in an atmosphere of reconciliation and building a sense of community, wide-ranging collaborative conservation efforts, unprecedented in Europe, were undertaken to protect and restore the Muskauer Park.

In 1993, the government of Saxony established the Fürst-Pückler-Park Bad Muskau Foundation, which took the restoration of the original German composition into its own hands. At about the same time, the administration of the Polish part was entrusted to Board for the Protection and Conservation of Palaces and Gardens (today National Heritage Board of Poland), acting on behalf of the Ministry of Culture and National Heritage. The Polish administration over the area started to be organised from scratch.

In over two and a half decades, the organisational and technical bases for the conservation and care of

W ciągu przeszło dwóch i pół dekady stworzono organizacyjne i merytoryczne podstawy ochrony i opieki nad parkiem, wypracowano wiele płaszczyzn współpracy, począwszy od wymiany informacji i materiałów, przez uzgadnianie planów działania, budowanie współpracy poprzez struktury zarządcze, po wspólne inwestycje. Jedną z ważniejszych inicjatyw była odbudowa położonego centralnie mostu Podwójnego (2003), a później mostu Angielskiego (2011) w północnej części parku, przywracająca funkcjonalną jedność obiektu, ale i umożliwiająca odtworzenie historycznego scenariusza zwiedzania, zalecanego przez księcia Pücklera w jego dziele *Andeutungen über Landschaftsgärtnerei*. W ten sposób po przeszło 60 latach ponownie związane obie części kompozycji, tworząc fundament procesu reintegracji parku.

Dziś stopniowo odtwarzanymi drogami, wcześniej ledwo dostrzegalnymi i zarośniętymi samosiewem, dociera się już do najważniejszych, chociaż nie wszystkich, miejsc istotnych dla kompozycji. Taras Mauzoleum, Wzgórze Kasztanów, Wzgórze Marii, Widok Fredy, Złote Wzgórze to tylko kilka miejsc po stronie polskiej, do których prowadzą szerokie, bo przeznaczone do poruszania się powozem, drogi. Zaprojektowane niezwykle dynamicznie, precyzyjnie kierują zwiedzającego do kolejnych ławek z kamienia, ustawionych przez twórcę w miejscach zaplanowanych widoków. Następne prace odsłaniają potwierdzone w literaturze znakomite walory kompozycji, budzące niekłamany podziw dla jej autora i kontynuatorów jego dzieła. Od momentu zakończenia w 2013 roku remontu Nowego Zamku – dominanty całego układu, wzajemne relacje przestrzenne obu części parku nabierają właściwego sensu.

Zmieniają się również relacje społeczności mieszkającej wokół niego. Jedną z ważniejszych imprez – Święto Parku – rozgrywających się w plenerach obu części parku, wymyślona dwie dekady temu przez grupę polskich architektów krajobrazu pracujących nad rewaloryzacją parku, od momentu przyłączenia się do tej inicjatywy zarządcy części niemieckiej i samorządu polskiego miasta Łęknica nabrała zdumiewającego rozmachu. Jest jedną z wielu form współpracy, która skupia wokół parku samorządy, instytucje i organizacje. Jednostki te uczestniczą na stałe w tworzeniu programu kulturalnego podczas polsko-niemieckich imprez, organizują wystawy, wydają publikacje, realizują programy edukacyjne.

Z polskiej perspektywy ten rodzaj działalności jest od początku urzeczywistnieniem misji, której nie sposób oddzielić od zadań czysto konserwatorskich.

the park have been established, including exchange of information and materials, agreeing action plans, building cooperation through management structures, and joint investments. One of the key initiatives was the reconstruction, first, of the centrally-located Double Bridge (2003), and then, of the English Bridge (2011) in the northern part of the park, which restored the functional unity of the area as a whole and helped to reconstruct the historical scenario for the visit, as recommended by Prince Pückler in his work *Andeutungen über Landschaftsgärtnerei*. In this way, after more than 60 years, the two parts of the composition were bound together again, laying the foundations for the park reintegration process.

Today, by following the gradually reconstructed paths which were previously hardly noticeable and overgrown with self-sown plants, visitors can reach most of the key features forming the composition. The Mausoleum Terrace, Horse chestnut Hill, Mary's Hill, Freda's View, Golden Hill are only some of the spots on the Polish side to which the wide roads, designed for moving about in a horse-driven carriage, lead. Designed in a highly dynamic, precise manner, they guide visitors to a sequence of stone benches overlooking the vistas planned by the creator. The works of the successive restorers have uncovered the outstanding qualities of the landscape design, which filled the creator himself and the continuators of his venture with unfeigned delight, and are confirmed by literary sources. Since the completion in 2013 of the renovation of the New Castle, which is the predominant feature of the entire layout, both sections of the park have been acquiring proper meaning.

In addition attitudes among the community living around the park have been changing. One of the most important events – the outdoor Park Festival, which was initiated two decades ago by a group of Polish landscape architects working on the renovation of the park and is held in both parts of the park, have gained astonishing momentum since the administrator of the German part and Łęknica's local government jointed the initiative. It is one of the forms of cooperation bringing together on a regular basis the local governments, institutions and organisations which participate in creating the cultural agenda of Polish-German events, organise exhibitions, issue publications, and deliver educational programmes.

From the Polish perspective, such types of activities have been, from the start, part of a mission which is inseparable from the restoration efforts themselves. The mission is to build new value, overcome stereo-

Widok z Drogi Helminy we wschodniej części parku na Nowy Zamek. Fot. P. Kobek

View into the New Castle from the Helimina's Walk in the eastern part of the park. Photo by P. Kobek

Polega ona na budowaniu od podstaw wartości nowej, przełamaniu stereotypów myślenia po obu stronach granicy i tworzeniu relacji równowagi, opartych na wzajemnej akceptacji i szacunku.

W miejscowej świadomości graniczna Nysa Łużycka ukryta w podziwianych perspektywach, postrzegana jest już tylko jako element integrujący kompozycję, nie formalna bariera. Losy i aktywności mieszkańców obu przygranicznych miejscowości przenikają się na co dzień. Ludzie, przyroda i krajobraz wzajemnie się dopełniają w myśl założeń twórcy parku. Wypełnia się powoli, nakreślona w końcu lat 80. idea jego rewaloryzacji, wkraczająca w nowe, pozakonserwatorskie obszary działania, utrwalające w miejscowej świadomości znaczenie tego obiektu jako źródła nowej tożsamości i identyfikacji.

types on both sides of the border, and create a sustainable relationship, founded on mutual acceptance and respect.

For the local community, the Lusatian Neisse, which flows along the border and is hidden when one admires the vistas, is now being perceived exclusively as a feature integrating the landscape, and not as a formal barrier. The everyday lives and activities of the residents of both border towns are merging. The people, nature, and the scenery are mutually complementary, reflecting the original idea of the park founder. Thus, the ideas for its renovation outlined in the late 1980s, which assumed going beyond mere restoration activities with the aim of making the local population aware of the significance of the site as a source of new identity and identification, are being slowly realised.